

УДК 77.049.6:77.
04'06

СКЛЯРЕНКО В. О., ХИНЕВИЧ Р. В.

Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, Україна

DOI:10.30857/2617-
0272.2024.4.12**ЖАНР НАТЮРМОРТУ З ОГЛЯДУ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ
І СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В АРТФОТОГРАФІЇ**

Мета: визначення особливостей композиційної побудови фотонатюрморту як засобу художньої виразності. Здійснення аналізу формоутворюючих, світлових, кольорових і динамічних аспектів створення натюрморту.

Методологія. Застосовано порівняльний і системний аналіз композиційних прийомів в побудові виразних засобів: натюрморту в історичному контексті майстрів минулого і сучасних на основі наданих зразків.

Результати. Проведено порівняльний і системний аналіз композиційних рішень як живописних, так і фотонатюрмортів з точки зору виразності і емоційного сприйняття в контексті історичного розвитку і сучасних тенденцій. Надані практичні рекомендації щодо використання при зйомках натюрморту в creative- режимах в digital- камерах і смартфонах.

Наукова новизна. Проаналізовані композиційні рішення різних видів натюрморту з огляду історичного розвитку і новітніх тенденцій в цьому жанрі. Висвітлено вплив і зв'язок об'ємно-просторових композицій, освітлення, ритму і кольорового рішення на емоційне сприйняття твору.

Практична значущість. Досліджено і наведено ілюстративний авторський матеріал різних стильових напрямів натюрморту. Отримані результати можуть бути використані у освітньому процесі при підготовці бакалаврів і магістрів у сфері мультимедійного дизайну.

Ключові слова: натюрморт, побудова композиції, передача простору, ритми, знайдений натюрморт, складений натюрморт, концептуальна фотографія.

Вступ. Перші зображення натюрморту були знайдені на фресках зруйнованих від землетрусу будівель Помпеї (рис. 1). Натюрморт як самостійний жанр виник ще на початку винаходу фотографії в 40–50-х рр. XIX ст. Першими фотографами були переважно художники, для яких жанр натюрморт був одним із найбільш вживаних. Технічні можливості перших фотокамер і низька світлочутливість фотоматеріалів вимагали тривалої витримки, тому саме в цьому жанрі була можливість вільно працювати незалежно від часу. Про це свідчить перший дагеротип з натюрмортом одного з винахідників фотографії Л. Дагера (рис. 2). Подальше удосконалення фотографічної техніки і світлочутливих матеріалів привели до розвитку різних видів натюрморту: квіткового, предметного, декоративного, vanitas. Зараз натюрморт є одним з розповсюджених жанрів і роботи в ньому можна побачити на багатьох художніх фотовиставках. Багато в чому це пов'язано з

наміром автора реалізувати свої творчі ідеї і виявити індивідуальність. Технічні можливості сучасних digital камер і мобільних пристроїв дозволяють це робити. Малюючи або знімаючи натюрморт, автор не залежить від миттєвостей буття. Розташовані предмети в заданих положеннях і сполученнях можуть бути нерухомими протягом певного періоду часу, чекаючи на момент натискання кнопки затвора.

Аналіз попередніх досліджень. Питання ідеї та композиційної побудови натюрморту, як живописного, так і фотонатюрморту, висвітлювалось у роботах багатьох авторів, починаючи з Д. Дідро [11] і Леонардо да Вінчі [6]. Один зі знаних майстрів і популяризаторів української фотографії Д. О. Стародуб у своїй книзі присвятив зйомці ч/б натюрморту матеріали, пов'язані з вирішенням питань освітлення, параметрів зйомки, вибору предметів, фону, а також творчих засобів [8].

Глибоким змістом відрізняється робота Ф. Ковальова, в якій здійснюється аналіз визначення центра композиції на прикладі картин відомих художників [5]. Е. Хікс у своїй книзі аналізує роботу британської письменниці А. Баятт, багато в чому присвячену опису візуальних натюрмортів (реальних або вигаданих творів мистецтва) [16]. У ній досліджується прийняття А. Баятт концепції текстового задоволення, показуючи, як її екфрастичні описи включають споживання і потребують часу для розкриття реакції читачем. Д. Джанатті у своїй роботі аналізує питання, пов'язані з освітленням з метою виявлення фактури, форми й виразності елементів в різних жанрах фотографії [12]. Основна мета фотографії для автора – відобразити об'єкти, які мають глибину простору й текстуру у середовищі, в якому за своєю суттю їх обмаль. Він демонструє, як виділяти або нівелювати текстури, додавати або зменшувати відблиски, змінювати вплив тіней для демонстрації об'єкта ілюзією третього виміру. В ній детально розглядаються методи освітлення, в т. ч. натюрмортів, в студії й поза нею. Р. Хікс і Ф. Шульц у своєму довіднику дають корисні поради з використання світла, аналізуючи побудову композиції в різних випадках, що реально зустрічалися в їх професійній практиці [15].

Постановка завдання. Виявити спільні риси й характерні відмінності композиційної побудови в натюрмортах майстрів минулого і сучасних майстрів. Провести аналіз за характерними ознаками: виразності композиції, передачі глибини та об'єму, виявлення форми за допомогою світла і кольорового рішення. Визначити тенденції в цьому жанрі і їх місце в сучасній артфотографії.

Результати дослідження та їх обговорення. В контексті історичного і сучасного розвитку жанру натюрморт важливе визначення основних складових, які впливають на виразність фотографічного

твору, і способів їх отримання. Композиція в цьому є визначальним фактором і відповідає за розподілення елементів (фігур, предметів, об'ємів, кольорів, світла й тіні, деталей тощо) [2]. Основне місце в композиції займає центр композиції. З центром композиції щільно пов'язано поняття «золотого перетину». Ще за часів Відродження були встановлені найбільш привабливі зони в площині зображення картини. Розташування центру композиції в цих зонах є чинником, що визначає найбільш сприятливе емоційне сприйняття твору. Ці зони визначаються у відношенні 3/8 або 5/8 шляхом поділення площини зображення двома вертикальними й двома горизонтальними лініями. У вузлах перетину ліній з'являються найбільш сприятливі точки для розміщення елементів композиції. При створенні композиції необхідно стежити, щоб між центром композиції та предметами в кадрі був певний зв'язок. Предмети можуть бути пов'язані за формою, кольором, змістом [8].

Судячи з цих критеріїв, розглянемо композиційну побудову зображення фрески, що нагадує фотографію за реалістичністю і стилем виконання (рис. 1). Предмети, розташовані на стіні та столі, створюють ритмічно фронтальну композицію з центром – дичиною по вертикальній лінії. Зліва розташована ємність з черпачком. З правої сторони, судячи з відблиску на металевій поверхні, глечик, можливо, з вином. Зв'язуючим елементом виступає таця з наповненням. В композицію також входять додаткові елементи, що завершують її структурну побудову. Глибина і об'ємність композиції відчувається завдяки світлотіньовому малюнку за тінями, присутніми на елементах композиції. Скоріше за все, приміщення з такою фрескою могло бути закладом для харчування, а сама фреска виконувала роль декоративного оздоблення і рекламою. Автор композиції, створеної два тисячоліття тому, реалістично передав з фотографічною

точністю характерні ознаки стилю життя і побуту того часу.

Розглянемо особливості композиційної побудови в зображенні натюрморту в майстерні Л. Дагера (рис. 2). Елементи композиції на ньому розташовані дещо хаотично. Автор намагався підкреслити вплив дії малюючого світла на форму і об'єм елементів і передав глибину простору за рахунок дії світла від вікна. Центром композиції служить голова коня, більша частина якої затемнена. Ритмічність і динамічність відчувається завдяки розташуванню ангелів і барельєфу з левом. Дві вертикально розміщені тканини в лівій і правій частинах композиції служать для фокусування уваги і сприяють цілісному сприйняттю.

Деякі майстри у своїх роботах використовують, крім класичних елементів, годинники й дзеркала, що в більшою мірою відповідають позачасовому виміру. Використання дзеркал можна трактувати, в т. ч., як посилення глядача в минуле. Годинники змінюють існуючий час, розділяючи його, а дзеркало розширює простір в композиції. Предмети, зображені у класичному натюрморті, багатозначні: їх наділяли повчальним, релігійним чи іншим підтекстом. Інколи великі за розміром предмети розташовують на задньому плані, а маленькі на передньому, створюючи ілюзію зворотної перспективи. Подібний принцип побудови композиції зустрічається в роботах видатного чеського фотохудожника Й. Судека, це насамперед його «Натюрморт в стилі Караваджо» (рис. 3). Й. Судек, як і багато сучасних фотографів, надихався роботами цього італійського майстра епохи Відродження.

Стосовно визначення самої назви натюрморт краще орієнтуватися на поняття «тихе життя», так як різні види натюрмортів підтверджують цю назву. Інколи предмети фіксуються в чистому вигляді без сусідніх елементів. Подібні знімки можна віднести до особливого різновиду жанру – «об'єкт».

Мається на увазі, що він вже несе в собі ідею повної образності і фотографу залишається знайти спосіб представити його найбільш виразним. Подібні знімки можна знайти в роботах фотомайстрів кінця XIX – початку XX ст. Е. Стейхена, Е. Уестона, М. Рея та ін. (рис. 4). В них присутня метафоричність предметних і природних форм. Незвичність цього зображення полягає в унікальності самого капустяного листа. Автор вдало підкреслив фактуру за рахунок бокового освітлення і розмістив його на чорному тлі. При аналізі знімків типу жанру – «об'єкт» спростовується думка про мінімальну кількість елементів, що можуть бути в композиції.

Існують дві основні тенденції в фотонатюрморті, в якому предмети можуть виконувати подвійну роль: – фіксація відблисків світогляду автора в оточуючому середовищі, коли вони стають матеріалом для реалізації ідей; – предмети й речі вилучаються з побутового оточення. В першому випадку автор може активно не втручатися в побачену картину. Тут велику роль грає тло і простір, в якому існують предмети. Створюється певна атмосфера сталості й фундаментальності. Відома цікава думка Д. Дідро стосовно побудови натюрморту. Для зображення групи вільно зібраних разом предметів необхідно розташовувати їх, наче вони живі, на власний розсуд для більшої свободи та у вигідному становищу [11]. Відзначимо, що можливості вільного розташування за власним бажанням часто обмежені, так як різні ситуації в повсякденному житті і в людській діяльності більш-менш регламентовані. В живописному натюрморті історично склався сюжет вази з квітами, банкетний стіл, або атрибути, пов'язані з мандрівками і походами. Тому, якщо автор збирає речі для відображення будь-якої ситуації, то він керується історично складеною логікою, аналогічній стилю «малих голландців» і в наш час є фотомайстри, що працюють в цьому жанрі [10].

Рис. 1. Фреска з натюрмортом на стінах в Помпеї
I -II ст. н. е.

Рис. 2. Дагеротип «Натюрморт в майстерні»
автор Л Дагер ,1837 р.

Рис. 3. Фотографія «Натюрморт в стилі
Караваджо», автор Й. Судек

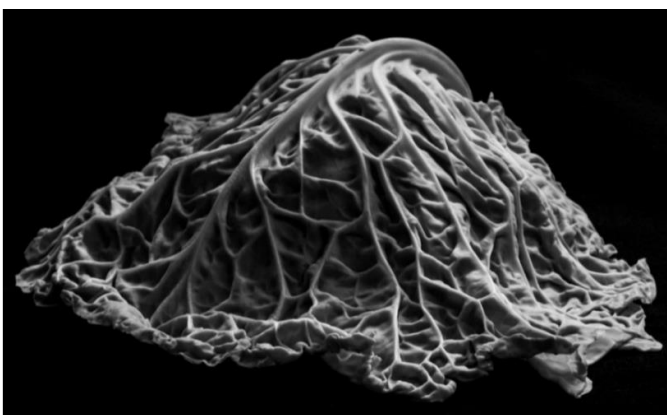

Рис. 4. Фотографія «Капустяний лист»,
автор Е. Уестон

Рис. 5. Фотографія «Різноколірна гра»,
автор В. Скляренко

Рис. 6. Фотографія «Подих осені»,
автор В. Скляренко

Особливість сучасного натюрморту полягає в тому, що доволі часто автори використовують разом предмети, які в реальності не часто зустрічаються з-за різної сутності й призначення. Це можна трактувати як можливість зацікавити глядача іншим надпобутовим рівнем реальності (рис. 5). В цій роботі автор мав на меті виявити взаємодію ритмів світло-тіньових смуг з різноколірними скляними формами та декоративною таріллю. Ритм створюється світловими лініями, що проходять крізь гребінці та підсилюють візуальне враження композиції. Цьому сприяла верхня точка зйомки та направлене джерело світла.

Композиція в цьому виді натюрморту відрізняється насиченістю елементів на всій площині зображення (рис. 6). Для передачі настрою осені виконувались певні умови для забезпечення максимальної глибини різкості на передньому плані й різкості на середньому для передачі крапель дощу. Це досягалося діафрагмуванням об'єктива і візуальним контролем при натисканні кнопки репетитора камери. Крім цього глибина різко зображувального простору залежить від фокусної відстані об'єктива і відстані до об'єкту зйомки.

Центром композиції в цьому зображенні є глечик з букетом дубового листя, що зайняв майже увесь простір на підвіконні. Відчуття пори року підсилюється дією джерела світла від вікна, додаючи насиченого кольору і підкреслюючи форму й об'єм інших елементів композиції. Важливим моментом в цьому натюрморті є передача глибини простору, що відчувається за зміною яскравості на плодах на передньому плані в порівнянні з нею на дальньому.

Ступінь освітленості об'єкта при зміні відстані до джерела світла визначається відповідно правилу зворотних квадратів: при зміні відстані до об'єкта вдвоє освітленість його змінюється вчетверо (рис. 7).

Одним зі способів розширення можливостей передачі глибини простору є включення в композицію елементів

натюрморту на передньому плані в поєднанні з передачею зовнішнього простору (рис. 6). Важливим в цьому є характер світла, яке впливає на тональне вирішення композиції, підкреслює форму й об'єм. Виразність композиції може бути досягнута більш щільною тональною передачею елементів на передньому плані в порівнянні з елементами в глибині. Перепад яскравості сприятиме більш виразній передачі перспективи та об'єму в композиції натюрморту.

Жанр натюрморт, як і інші жанри артфотографії, зазнав значного впливу різних художніх течій, особливо на початку 60-70 рр. XX ст. Це стосується і поняття «концептуалізм» в фотографії. Був сформульований головний його принцип, в якому ідея, або концепт, є найважливішим фактором (рис. 8). Фотонатюрморт ставав складовою частиною твору одночасно зі скульптурою, живописом, перформансом та ін. Для концептуалістів характерна присутність в композиції великої кількості вербальної інформації та стирання кордонів між окремими видами мистецтва. І це часом робило скрутною ідентифікацію закінченого твору. Хоча тенденції в роботах сучасних фотомайстрів показують, що не тільки ідея, але форма і стиль виконання мають значення, особливо, якщо це стосується комерційної фотографії.

Простір натюрморту являє собою форму існування матеріальних предметів, розташованих в певному порядку в площині двовірного виміру. І перспектива є важливим компонентом, що його підкреслює [4]. Існують також композиції, в яких простір не має своєї чіткої характеристики, а центр композиції своїми контурами характеризує його (рис. 9). В ній з площинним ритмом тла (сушки яблук) контрастує об'ємність центру композиції – яблука зі слідами часу на поверхні. Фронтальне положення камери при зйомці робить її більш сталою. Колірне вирішення композиції завдяки контрастності кольорів сприяє більшій виразності [12]. Назва роботи теж сприяє розкриттю авторської ідеї.

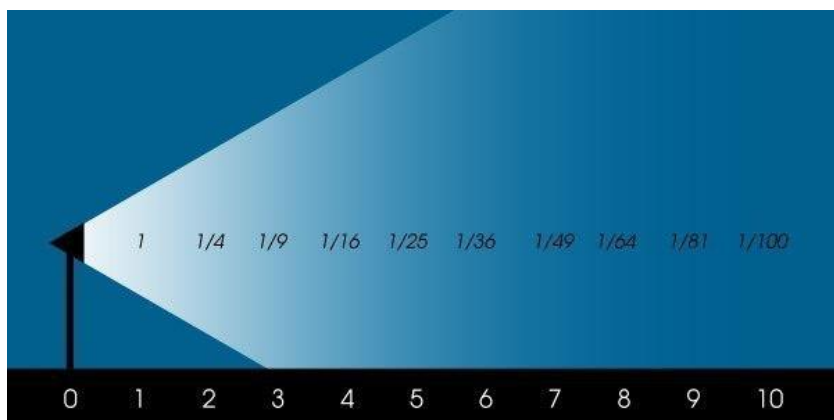

Рис. 7. Ілюстрація закону зворотних квадратів

Рис. 8. Фотографія
«Небезпечне задоволення»,
автор П. Квятковська

Рис. 9. Фотографія «Яблучні метамозози»,
автор В. Склярєнко

Рис. 10. Фотографія «Зимові визерунки»,
автор В. Склярєнко

Рис. 11. Фотографія «Фламенко»,
автор А. Надєждіна

Рис. 12. Фотографія «Колір весни 2022»,
автор І. Жолєбак

Доволі часто реальність пропонує композиції з природних елементів, випадково знайдених, що містять мотив або сюжет не менш цікавий, ніж складений автором (рис. 10). Привабливість знайденого натюрморту полягає в віддзеркаленні у свідомості певних ознак світобачення і може виглядати більш виразним.

Серед сучасних тенденцій в натюрморті можна вважати:

а) створення композицій зі штучним світлом і використанням елементів з різнофактурною поверхнею;

б) створення сюжетних композицій з різними предметами, плодами, овочами, які імітують певні ситуації в поведінках людей (антропоморфізм) (рис. 11);

в) створення композицій, що відтворюють реалії сьогодення в Україні й світі (рис. 12).

Зазначимо деякі технічні засоби, які можуть бути використані при зйомці натюрморту для розширення зображувальних можливостей:

□ зйомка в режимі Live view допоможе контролювати композицію в режимі реального часу;

□ при освітленні великої кількості елементів і значному перепаді яскравостей може виникнути необхідність більш точного визначення експозиції на конкретних ділянках. Тому зйомка в режимі «брекетінг» допоможе в цій ситуації;

□ створення ілюзії руху і підсилення динамічності композиції в момент натиску кнопки затвору при довготривалій витримці пов'язана з обертанням кільця фокусної відстані об'єктива Zoom під час експозиції;

□ використання спалаху при зйомці в режимі «пріоритет діафрагми», коли в композиції присутній рухомий об'єкт. В результаті можна отримати одночасно картину з різкою і змазаною фазами об'єкта.

Кожен знімок, навіть при коректній роботі з дотриманням усіх технічних вимог, потребує певного редагування. Сучасному фотохудожнику, крім володіння технічними навичками під час зйомки, виникає необхідність використовувати редакторські програми на комп'ютері. Крім класичних підходів до створення дизайнерських композицій (натюрморту в т. ч.), сьогодні будь-хто завдяки таким сайтам, як Canva (<https://www.canva.com/>) та іншим новітнім програмам може оперативно генерувати графіку та різні зображення. В багатьох випадках це прискорює оперативність і терміни виконання роботи. Поєднання майстерності й професійних навичок дизайнера і фотохудожника з додатковим використанням можливостей програм ШІ будуть сприяти отриманню кінцевого результату. Це стосується як комерційної, так і творчої роботи й має перспективи на майбутнє.

Висновки. Наведений аналіз жанру розкриває розвиток різних видів фотонатюрморту на прикладах робіт майстрів минулого. Проведений аналіз різних видів натюрморту сучасних майстрів, в т. ч. авторських робіт, з факторами, що впливають на виразність і емоційне сприйняття. Порівняльні характеристики в обох випадках підтверджують спорідненість використання прийомів при побудові композиційних рішень: способів створення об'ємно-просторових композицій, вибору освітлення, ритмічних елементів, кольорового і тонального рішення. Розглянуті зображення, що несуть ознаки самодостатності як особливого різновиду жанру фотонатюрморту – «об'єкт». Надані приклади новітніх тенденцій в тематичних і стильових рішеннях в натюрморті як жанру артфотографії. Вказані сучасні технічні засоби при зйомці, що розширюють творчі можливості автора.

Література:

1. Гігінс Дж. Чому це не повинно бути у фокусі: доступно про сучасну фотографію. Київ: ArtHuss, 2024. 224 с.
2. Голубєва О. Л. Основи композиції. Київ: Нове видання, 2021. 144 с.
3. Ідак Ю. В., Клименюк Т. М., Лясковський О. Й. Основи об'ємно-просторової композиції. Львів: Видавництво Львівська політехніка, 2020. 212 с.
4. Іттен Й. Мистецтво кольору: навчальний посібник. Київ: ArtHuss, 2022. 96 с.
5. Ковальов Ф. В. Золотий перетин в живопису. Київ: Вища Школа, 2005. 144 с.
6. Леонардо да Вінчі. Трактат про живопис. Харків: Фоліо, 2013. 219 с.
7. Пічкур М. О. Теорія і практика композиції. Київ: Ліра-К, 2022. 238 с.
8. Стародуб Д. О. Азбука фотографії. Київ: Техніка, 2000. 280 с.
9. Топал Р. А. Натюрморт як жанр образотворчого мистецтва. Харків: Художник, 2001. 311 с.
10. Berger H. Caterpillars: Reflections on Seventeenth Century Dutch Still Life Painting. Fordham Univ Press, 2011. 116 p.
11. Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers, t.1 et 2, Articles choisis: Éditions Flammarion, 1993.
12. Giannatti D. Lighting essentials lighting for texture, contrast, and dimension in digital photography: Amherst Media, 2012. 154 p.
13. Hawkins A., Avon D. Photography: Guide to Technique, Blandford Press Pool
14. Hedgecoe J. The Art of Color Photography Boston: Focal Press, 1998. 240 p.
15. Hick R, Schult Fr. Still Life A Guide to Professional Lighting Techniques: RotoVision SA, 1996. 160 p.
16. Hicks E. The Still Life in the Fiction of A. S. Byatt. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2010. 21p.

References:

1. Higgins, J. (2024). Chomu tse ne povynno buty u fokusi: dostupno pro suchasnu fotohrafiiu [Why it shouldn't be in focus: accessible about

contemporary photography]. Kyiv: ArtHuss [in Ukrainian].

2. Golubeva, O. L. (2021). Osnovy kompozytsii [Fundamentals of composition]. Kyiv: Nove vydannia [in Ukrainian].

3. Idak, Yu. V., Klymenyuk, T. M., & Lyaskovskyi, O. Y. (2020). Osnovy obiemno-prostorovoi kompozytsii. [Fundamentals of three-dimensional composition]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky [in Ukrainian].

4. Itten, J. (2022). Mystetstvo koloru: [The Art of Color. A tutorial] Kyiv: ArtHuss. [in Ukrainian].

5. Kovalev, F. V. (2005). Zoloty peretyn v zhyvopysu [Golden Section in Painting]. Kyiv: Vyssha Shkola [in Ukrainian].

6. Leonardo da Vinci. (2013). Traktat pro zhyvopys [Treatise on painting]. Charkov: Folio [in Ukrainian].

7. Pichkur, M. O. (2022). Teoriia i praktyka kompozytsii [Textbook: Theory and practice of composition]. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].

8. Starodub, D. O. (2000). Azbuka fotohrafii [The ABC of photography]. Kyiv: Tekhnika [in Ukrainian].

9. Topal, R. A. (2001). Natiurmort yak zhanr obrazotvorchoho mystetstva [Still life as a genre of fine art]. Kyiv: Khudozhnyk [in Ukrainian].

10. Berger, H. (2011). Caterpillars: Reflections on Seventeenth Century Dutch Still Life Painting. Fordham Univ Press.

11. Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers, t.1 et 2 (1993). [Encyclopedia or reasoned dictionary of sciences, arts and professions. Articles choisis]. Éditions: Flammarion [in France].

12. Giannatti, D. (2012). Lighting essentials lighting for texture, contrast, and dimension in digital photography. Buffalo: Amherst Media.

13. Hawkins, A., & Avon, D. (1980). Photography Guide to Technique: Blandford Press Pool.

14. Hedgecoe, J. (1998). The Art of Color Photography. Boston: Focal Press. [in English].

15. Hicks, R., & Schult, Fr. (1996). Still Life A Guide to Professional Lighting Techniques: RotoVision SA.

16. Hicks, E. (2010). The Still Life in the Fiction of Byatt A. S. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

SKLIARENKO V. O., KHYNEVYCH R. V.

Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, Ukraine

STILL LIFE GENRE FROM THE OVERVIEW OF HISTORICAL DEVELOPMENT AND CURRENT TRENDS IN ART PHOTOGRAPHY

Purpose: to determine the features of the compositional construction of a photo still life as a means of artistic expression. Analyze the formative, light, color, and dynamic aspects of still life creation.

Methodology. Comparative and systematic analysis of compositional techniques in constructing expressive means: still life in the historical context of past and present masters based on the provided samples.

Results. A comparative and systematic analysis of the compositional solutions of both pictorial and photographic still life's in terms of expressiveness and emotional perception in historical development and modern trends is carried out. Practical recommendations for using Creative modes in digital cameras and smartphones when shooting still life are given.

Scientific novelty. Compositional solutions of various types of still life are analyzed in terms of historical development and the latest trends in this genre. The influence and connection of three-dimensional compositions, lighting, rhythm, and color schemes on the emotional perception of the work are highlighted.

Practical significance. The author's illustrative material of different stylistic directions of still life is studied and presented. The obtained results can be used in the educational process in the preparation of bachelor's and masters of multimedia design.

Keywords: still life, composition building, space transfer, rhythms, composed still life. seen still life, conceptual photo.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ:

Скляренко Валерій Олександрович, ст. викл. кафедри мультимедійного дизайну, Київський національний університет технологій та дизайну, ORCID 0000-0003-4867-7056, **e-mail:** gosvfart@gmail.com

Хиневич Руслана Вікторівна, канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри мультимедійного дизайну, Київський національний університет технологій та дизайну, ORCID 0000-0002-3130-5785, **e-mail:** h.ruslana.v@gmail.com

Цитування за ДСТУ: Скляренко В. О., Хиневич Р. В. Жанр натюрморту з огляду історичного розвитку і сучасних тенденцій в артфотографії. *Art and design*. 2024. №4(28). С. 156–164.

[https://doi.org/
10.30857/2617-
0272.2024.4.12](https://doi.org/10.30857/2617-0272.2024.4.12)

Citation APA: Скляренко, В. О., Хиневич, Р. В. (2024) Жанр натюрморту з огляду історичного розвитку і сучасних тенденцій в артфотографії. *Art and design*. 4(28). 156–164.